

Teória interdiskurzov: Teoretický rámec – operacionalizácia – vzorové analýzy

ROLF PARR

DOI: <https://doi.org/10.31577/WLS.2023.15.3.9>

VÝCHODISKO: ANALÝZA DISKURZOV MICHELA FOUCAULTA

Analýza interdiskurzov vychádza z diela Michela Foucaulta, pre ktorého sú jednotlivé diskurzy definované tým, že každý z nich odkazuje na špecifické úseky poznania, ktorých hranice sú tvorené predpismi o tom, čo sa môže povedať, čo sa musí povedať a čo sa nesmie povedať, ako aj ich špecifickou operatívnosťou. Diskurzy sú v tomto zmysle materiálnymi nástrojmi, pomocou ktorých sa regulovaným spôsobom produkujú spoločenské objekty a im zodpovedajúce subjektivity. U Foucaulta treba v prípade historického prierezu vždy predpokladať koexistenciu mnohých špecifických diskurzov a ich formácií, aj keď sa on sám na mnohých miestach týkajúcich sa všeobecných charakteristík všetkých diskurzov vyjadruje o *diskurze* v singularii.

Okrem toho sa však Foucault v *Archeológii poznania* (1969; čes. *Archeologie vědění*, 2002)¹ zamerával aj na zákonitosti spoločné viacerým diskurzom a hovoril napríklad o analógiách vo výpovedných postupoch všeobecnej gramatiky, analýzy bohatstva a dejín prírody v klasickom období osvietenstva ako o „interdiskurznej konfigurácii“ alebo „determinovanej totalite diskurznych formácií“ (1973, 225). Túto myšlienku „interpozitivity“ (225), ktorá bola v *Archeológii poznania* rozvinutá len rudimentárne, prevzala od konca 70. rokov 20. storočia analýza interdiskurzov v Nemecku a systematicky ju ďalej rozvíjala tým, že sa presnejšie pýtala na vzťah medzi špeciálnymi diskurzmi a interdiskurzmi kultúry, na dialektiku špecializácie a re-integrácie poznania, ako aj na povahu a fungovanie prvkov, ktoré materiálne tvoria interdiskurzy kultúry (Parr 2020a).

Spočiatku prevažuje orientácia na literárnu vedu,² neskôr sa postupne obzor rozširuje o kultúrne a mediálne štúdiá.³ Do úvahy sa berú aj také dispozitivity, ako sú „rozum“, „sexualita“ alebo „normalita“ (Link 2006), ktoré konštituujú sociálne objekty osobitného významu, majú tendenciu byť relevantné pre celú spoločnosť a vyznačujú sa tým, že „je vždy niekoľko špeciálnych diskurzov ‚zosieťovaných‘ s niekoľkými

Hostovská prednáška *Interdiskurstheorie: Theoretischer Rahmen – Operationalisierung – Analysebeispiele* odznela na pôde Ústavu svetovej literatúry SAV, v. v. i., 10. mája 2023 v rámci projektu VEGA 2/0111/20 „Interdiskurzívne konštruovanie reality v literatúre“. Preklad podporila Agentúra na podporu výskumu a vývoja na základe zmluvy č. APVV-20-0179.

nediskurzími praktikami“ (Link – Link-Heer 1990, 92), čím predstavujú obzvlášť komplexnú formu interdiskurzínych konštelácií.

INTERDISKURZY A TEÓRIA INTERDISKURZOV

Teória interdiskurzov zdieľa s viacerými ďalšími teóriami, napríklad s teóriou systémov Niklasa Luhmanna, historickou sémantikou Reinharta Kosellecka či marxistickou ekonómiou, zistenie o zrýchlenej rozbíhavosti poznania a z toho vyplývajúcej delbe práce od začiatku druhej polovice 18. storočia. Podľa tejto teórie sa kultúra modernej spoločnosti ako celok skladá zo spektra svojich špeciálnych diskurzov (napr. prírodné vedy, humanitné a spoločenské vedy, vedy o kultúre), organizovaných na základe delby práce, ale aj z kompenzačných interdiskurzov, reintegrojujúcich tieto diferencované špeciálne diskurzy. Ak by sme totiž zotrvali len pri špecializácii, porozumenie za hranicami špeciálnych diskurzov by bolo takmer nemožné.

Moderné spoločnosti sa preto nielen diferencovali na špecializované oblasti na základe delby práce, ale čoraz väčšiu rozbíhavosť špecializovaných oblastí poznania kompenzovali aj diskurzími postupmi, ktoré vytvárajú nové prepojenia medzi špecializáciami, takpovediac stavajú mosty. Patria k nim predovšetkým všetky formy metafor a symbolov, skrátka všetky analogizujúce postupy, ktoré môžu z prvkov jedného špeciálneho diskurzu urobiť štruktúrujúce médium inej oblasti života, ale aj mýty, naratívne schémy, stereotypy, historické analógie a povahopisné obrazy. Všetky tieto interdiskurzíne prvky, t. j. prvky selektívne prepájajúce rôzne diskurzy, sa spontánne vytvárajú už v každodennom živote (ako nešpecializovanej oblasti života). V literatúre a v moderných mediálnych diskurzoch sú prepracovanejšie a frekventovanejšie.

Interdiskurzíne prvky a súhrne celé interdiskurzy umožňujú jednotlivcom žiť a orientovať sa vo vysoko diferencovaných spoločnostiach vyznačujúcich sa delbou práce bez toho, aby neustále čelili rozdrobovaniu na najrôznejšie špecializácie a profesionalizácie, interdiskurzíva teda „imaginárne mení prakticky rozdelenú prácu na životnú totalitu“ (Link 1983, 27).

Samozrejme, nemôže ísť o úplnú integráciu všetkých sociálnych oblastí a všetkých ľudských schopností, ale len o jednotlivé „premostenia“, ktoré zvyčajne zostávajú fragmentárne. Možno ich nájsť predovšetkým v každodennom poznaní, v literatúre, ale aj v moderných mediálnych diskurzoch (Link 2003, 71 n.).

Analýza interdiskurzov preto chápe moderné mediálne interdiskurzy ako miesta, kde sa takéto spájajúce prvky a postupy kumulujú. Interdiskurzy tak tvoria všeobecný rámec systému diskurzov, sociálne integračné puto, ktoré poskytuje rezervoár názorných foriem pre potrebné kódovanie špeciálnych diskurzínych fenoménov, najmä tých o aktuálnych udalostiach. Súhrn týchto postupov možno preto chápať ako integrujúcu *kultúru* moderných spoločností.

KOLEKTÍVNE SYMBOLY AKO TYPICKÉ INTERDISKURZÍNE PRVKY

Interdiskurzy neprodukujú prvky, z ktorých pozostávajú a ktoré ich spájajú, neustále nanovo, ale empiricky možno identifikovať relatívne stabilné, často sa opa-

kujúce čiastkové štruktúry, napríklad kolektívne používané a zároveň kolektívne recipovateľné symboly ako „organizmus“, „telo“, „loď“, „auto“, „hrádza/záplava“, ktoré sa môžu spájať s rôznymi špeciálnymi diskurzmi (napr. „organizmus“ a „telo“ s lekárskou vedou), ale ktoré sa používajú aj mimo takejto špecializácie v najrôznejších diskurzoch a zároveň najrôznejšími sociálnymi aktérmi. Spájajú oblasti sociálnej praxe a zároveň ich prepájajú s každodennou skúsenosťou. Tak môže politický reportér v dennej tlači hovoriť o „zostupe Nemecka do druhej ligy“ a už sa obzerať po novom „politickom národnom trénerovi“, hospodársky novinár hovorí o „ešte stále sa zadrhávajúcom hospodárskom motore“ a miestny redaktor o „záplave utečencov“.

Zo semiotického hľadiska (por. Link – Parr 2005) sú takéto kolektívne symboly komplexné, ikonicky motivované, paradigmaticky expandované znaky, ktoré spájajú obrazovú stránku (*pictura*) a stránku toho, čo sa skutočne myslí (*subscriptio* alebo „význam“). Majú teda dvojčlennú štruktúru a disponujú viacerými súvisiacimi čiastkovými obrazmi (čím sa odlišujú od jednotlivých metafor); sú sémanticky motivované, môžu byť znázorniteľné obrazovo a v danom kontexte môžu byť viacznačné.

Z hľadiska teórie diskurzov však kolektívne symboly reprezentujú aj prepojenia špeciálnych diskurzov. Súhrnne tvoria historicky sa modifikujúci, ale synchronne relatívne stabilný a koherentný systém, pričom kultúrne relevantné prvky možno spájať do rôzne nahliadaných kultúrnych interdiskurzov, ako sú náboženstvo, filozofia, ba dokonca aj literatúra, a to paralelne aj vo vzájomnej konkurencii. Ako „typické príklady“ uvádzajú Link a Link-Heer také „populárne filozofie a svetonázory“, ako je napríklad monizmus a pre dnešné dni „interdiskurz masmédií“ (Link – Link-Heer 1990, 93).⁴

Systémový charakter kolektívnych symbolov ako interdiskurzívnych prvkov teda vyplýva z toho, že tak strana *pictura*, ako aj strana *subscriptio* sú orientované na paradigmatické ekvivalenčné triedy. Po prvé, prvky *pictura* z najrozmanitejších spoločenských oblastí sa totiž môžu navzájom zamieňať, pričom si zachovávajú svoj „význam“. Sociálny systém tak môže byť niekedy symbolizovaný ako vozidlo (auto, loď, lietadlo, vlak alebo bicykel), ale aj ako organizmus (s hlavou, končatinami, krvným obehom atď.). Vznikajú tak reťazce obrazov, napríklad: „politika“ je ako „futbal“, je ako „režírovanie opery“, je ako „hlava“ „tela štátu“. V športovej rubrike novín možno povedať, že ten či onen hráč je „suverénnym režisérom stredného poľa“, v politickej rubrike, že vodca je „hlavou“ svojej strany.

Po druhé, pod jeden obraz možno zahrnúť rôzne skutočnosti. Symboly „záplavy“ tak reprezentujú rovnako masy vody, utečencov, futbalových fanúšikov, ako aj kolóny áut na začiatku letných prázdnin. Tieto dve štruktúrne osi (obraznosť s viacnásobnou významotvorbou alebo rovnaký „význam“ s variabilnou obraznosťou) celkovo vyúsťujú do charakteru kolektívnej symboliky ako komplexného synchronného systému pozostávajúceho z mnohých jednotlivých symbolov (niekoľkých desiatok v súčasnosti mimoriadne aktuálnych symbolov), ktoré sú navzájom prepojené a používajú sa znova a znova na kódovanie udalostí akéhokoľvek druhu vo verejnoprávných médiách, ako aj v literárnom stvárnení.

ANALÝZA INTERDISKURZOV A LITERÁRNA ANALÝZA

Interdiskurzívne prvky v tej podobe, ako ich tlač, rozhlas a televízia s veľkou pravidelnosťou preberajú, intenzifikujú, sami produkujú a predovšetkým masovo distribuujú, predstavujú pre inštitucionalizovanú umeleckú literatúru niečo ako „polotovary“, ktoré ďalej rozpracúva. Máme teda do činenia s tvorivým cyklom medzi interdiskurzívnymi „premosteniami“ spontánne vznikajúcimi v každodennom živote, ich preberaním a zároveň distribúciou prostredníctvom každodenných médií, ako je tlač alebo televízia, a z toho vyplývajúcimi stabilizovanými interdiskurzmi kultúry a napokon ďalším spracovaním interdiskurzívnych prvkov v umeleckej literatúre, z ktorej sa zasa môžu aplikovať na mediálne diskurzy a každodenný život. Napríklad obrazový prvok „srdce“ (pozri schému 1) môže byť v každodennom živote spontánne prevzatý zo špeciálneho diskurzu lekárskeho a symbolicky použitý pre Berlín ako hlavné mesto Nemecka („Berlín je pulzujúce srdce SRN“); mediálno-politické diskurzy môžu potom túto symboliku multiplikať a stabilizovať, kým sa prípadne nezačne ďalej spracúvať v umeleckej literatúre, napríklad v románe Jochena Schimmanga *Neue Mitte* (2011).

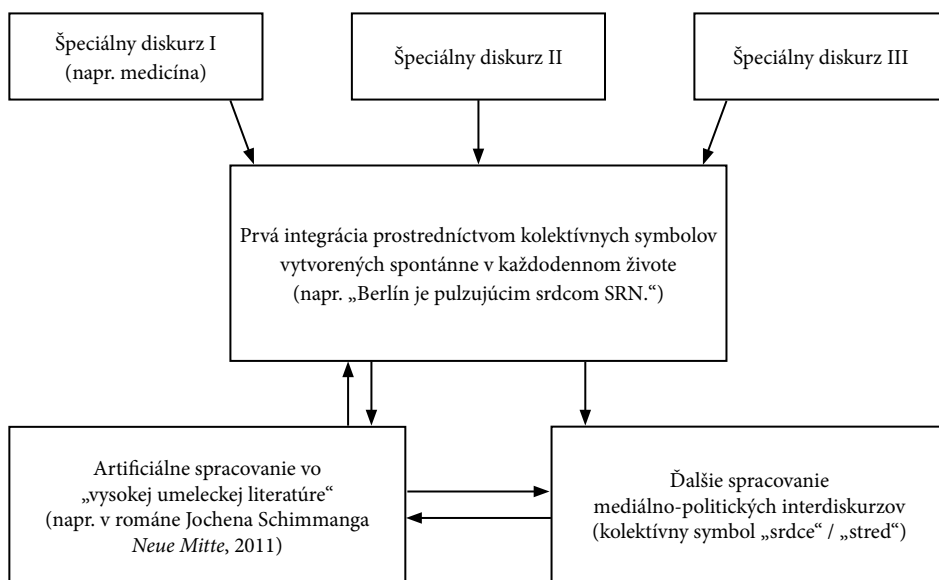

Schéma 1: Interdiskurzívny reprodukčný cyklus (symbol: „srdce“/„stred“)

Z hľadiska teórie interdiskurzívnej má umelecká literatúra kvázi paradoxný status: na jednej strane ju možno označiť za špeciálny diskurz, pretože podlieha vlastným pravidlám formovania (napr. tenduje k zákonu estetickej inovácie). Na druhej strane, keďže nemá v skutočnosti žiadnu vlastnú tému, čerpá v mimoriadne vysokej miere z rezervoára interdiskurzívnych prvkov, ktoré sa formujú v každodennom živote a v médiách alebo sa prostredníctvom nich šíria, a to dvojakým spôsobom: *extenzívne* prostredníctvom encyklopedickej akumulácie poznatkov (vedľa seba sa radí veľké množstvo poznatkov z najrozmanitejších odvetví); *intenzívne* napríklad

štruktúrnym premietaním jednej oblasti spoločenskej praxe do druhej. Ak napríklad postava v románe povie, že ju v práci „faulovali“, hoci vždy „hrala fér“, potom sa prvok z oblasti športu premieta do oblasti práce (pozri Parr 2014 o futbalovej symbolike). Obe sféry života sa takýmto spôsobom prepájajú. Zovšeobecňujúco možno povedať, že v literárnych textoch sa polyizotopický (polyfónny, t. j. aj mnohoznačný) diskurzívny materiál využíva tak, že sa ambivalencie a možnosti sémantického prepojenia ešte viac zvyšujú a v extrémnych prípadoch sa do hry dostáva celá štruktúra špeciálnych diskurzov a interdiskurzov kultúry. Literatúra ako špeciálny diskurz tak preberá funkciu interdiskurznej re-integrácie v mimoriadnej miere. Analýza interdiskurzov ako literárna analýza potom sleduje „vznik literárnych textov z príslušnej historicky špecifickej diskurzno-integračnej hry“ (porovnaj Link 1988, 95; porovnaj ako prípadovú štúdiu pre ďalšie spracovanie medicínskych poznatkov v literatúre aj Mikuláš 2021).

Jednoduchý príklad kombinácie oboch postupov re-integrácie (intenzívnej a extenzívnej) ponúka žáner „esej“, pretože eseje na jednej strane extenzívne porovnávajú informácie z rôznych oblastí života, ale na konci často intenzívne sumarizujú, pričom využívajú metafory, symboly a analógie (pozri k tomu Parr 2006; Juvan 2022).

VZOROVÁ ANALÝZA 1: KOLEKTÍVNE SYMBOLY V LITERATÚRE

Ako príklad intenzívnej integrácie prostredníctvom kolektívnych symbolov v literatúre uvedieme úryvok z románu *Traja kamaráti* od Ericha M. Remarque ([1938] 1991; slov. 2005), románu, ktorý pôsobivo ukazuje, ako možno symbolickými syntézami ľudských tiel s technickými prostriedkami čeliť hrozivému prekračovaniu hraníc a situáciám denormalizácie. Veď s hlavným miestom deja, autoservisom, ktorý sa špecializuje na opravu poškodení áut po nehodách, a tak opätovne reguluje drobné i väčšie anormality každodenného automobilového života, tu normalizačný model tvorí rámec, z ktorého vychádzajú všetky dejové línie.⁵

Približne v polovici príbehu zasiahne hlavného hrdinu Róberta séria osudových udalostí: jeho dielňu zruinuje podvod zákazníka, jeho milenka ochorie na tuberkulózu a je hospitalizovaná v ďalekom sanatóriu, jej stav sa neustále zhoršuje, jeho priateľa zastrelia nacisti. Robert sa najprv snaží kompenzovať túto mimoriadnu situáciu extenzívnym požívaním alkoholu, kým mu jeho priateľ a partner Otto Köster ako terapiu nenariadi jazdu Karlom, jeho autom, ktoré prerobili na pretekárske účely.

Na nasledujúcu scénu sa oplatí pozrieť trochu podrobnejšie v súvislosti s prepojením tela a vozidla:

Pozrel som naňho. Mal jasnú tvár; napätú, no ovládal sa. Díval som sa na cestu pred sebou. Pritisol som sa chrptom o operadlo a pevnejšie som zovrel volant. Zafal som zuby a prižmúril oči. Na ulici sa pomaly rozvidnievalo. [...]

Pred nami sa ligotala jasnosivá betónová cesta. Už iba trošku poprchalo, ale kvapky mi vrážali do tváre ako krúpy. Vietor prichádzal v prudkých závanoch, mraky visiace nízko nad zemou sa tesne nad lesom popretŕhali a pršalo z nich striebro. Hmla v očiach sa mi rozplývala. Hučanie motora mi prenikalo rukami do tela. Pocítil som stroj a jeho silu. Výbuchy motora otriasali tupou meravosťou mojej lebky. Piesty ako pumpy mi búšili v krvi. (Remarque 2005, 372 – 373)

V tomto bode je už telo vodiča v úzkom vzťahu s technickým dopravným prostriedkom. Tento efekt sa dosahuje tým, že Remarque na jednej strane pretvára prvky auta na obrazy ľudského tela, ale zároveň na veľmi malom priestore obracia smer nazerania a prvky ľudského tela aplikuje na prvky auta. *Pictura* a *subscriptio* sa tu teda vymenia a symbolika ako celok sa zdvojí.

Köster potom môže zintenzívniť svoju „autoterapiu“ tým, že nechá Róberta zvýšiť tempo, čím sa zvýši spojenie Róberta a auta Karola do symbiózy, čo v teórii interdiskurzov neznamená nič iné ako splnutie dvoch symbolík:

„Pridaj plyn,“ povedal Köster. [...]

Motor zareval. Vzduch mi vrážal do tváre. Prikrčil som sa za ochranné sklo. A naraz som pocítil dunenie motora, voz a telo sa zjednotili, jediné napätie, vysoké obrátky, cítil som pod nohami kolesá, cítil som pôdu, cestu, rýchlosť, prudkým nárazom akoby sa čosi vo mne narovnal, noc zavýjala a syčala, vybila zo mňa všetko ostatné, pery sa zovreli, z rúk sa stali kliešte, bol som už iba zúrivá jazda, nezmyselná a zároveň pozorná. (Remarque 2005, 373)

Aj tu možno jasne rozpoznať štruktúru kolektívnej symboliky, pretože aj tu sú „ľudské srdce“ a „motor auta“, „nohy“ a „pneumatiky“, „telo“ a „vozidlo“, „tepanie srdca“ a „pumpujúce piesty“, „bezmyšlienkovite sa ženúca psychika“ a „uháňajúce auto“ aspoň v rámci pasáží vo vzťahu *pictura* a *subscriptio*. Symbióza medzi „organicko-ľudským telom“ vodiča a „technickým dopravným prostriedkom“ je taká tesná, že už nie je možné rozhodnúť, či komponenty „auta“ poskytujú obrazové prvky pre *subscriptio* „telo“, alebo či „telo“ poskytuje obrazové prvky pre *subscriptio* „auto“: Je to motor, ktorý zareve alebo je to narušená psychika vodiča? Je to vzduch narážajúci do tváre vodiča alebo skôr do čelnej časti auta? Každú jednotlivú zložku symboliky auto/telo možno striedavo čítať ako prvok *pictura* aj ako prvok *subscriptio*.

VZOROVÁ ANALÝZA 2: LITERÁRNO-KULTÚRNE ZOSKUPENIA

V predchádzajúcich úvahách bola v popredí integrácia a vzájomné pôsobenie sociálnych podoblastí, ich praktík a ich špeciálnych diskurzov s diskurzívnymi formáciami. V nadväznosti na Antonia Gramsciho to možno nazvať aj *formatívno-historickými projektmi* (pozri Brieler a kol. 1986), ktoré možno skúmať na ploche literárnych alebo publicistických textov. Doteraz sa však vo veľkej miere ignorovala otázka nositeľa literárnych textov, t. j. otázka sociálneho spektra, ktoré text zamýšľa ako „svoje“ publikum, a – opäť od toho odlišená – otázka sociálneho spektra skutočných recipientiek a recipientov. V oboch prípadoch ide takpovediac o otázku zúčastnených „vrstiev“, „tried“ a „prostredí“, ktoré zasa tvoria – tentoraz spoločensko-historický – integračný projekt. Ak sa však má zohľadniť táto sociálna os, potom treba logicky prepojiť formatívno-historický projekt integrácie praktík so spoločensko-historickým projektom zúčastnených sociálnych vrstiev a naopak.

Ako to môže vyzeráť, si ukážeme nižšie na príklade niekoľkých literárno-kultúrnych zoskupení – spolku „Die Glocke“, „Das jüngste Elsaß/Stürmerkreis“ a „Charon“ (pozri Parr 1994 a 2000). Vo všetkých týchto prípadoch ide o zoskupenia, ktoré sa vzťahujú na formatívno-historický projekt integrácie alebo aspoň prepojenia rôznych oblastí spoločenskej praxe a ich diskurzov s určitým výsekcom sociálnej stratifiká-

cie svojej doby ako spoločensko-historického projektu. V priesečníku oboch osí tak vzniká projekt publika, ktorý často programovo využíval kolektívne symboly ako interdiskurzívne rozhrania.

Pozrime sa najprv na spoločnosť „Die Glocke“ v Stuttgarte v 40. rokoch 19. storočia, literárnu spoločnosť na prahu medzi ešte feudálnym kniežatstvom a už buržoáznou spoločnosťou so slobodomurárskymi výpožičkami. Jej symbolom je „zvon“ (ako zrejmý odkaz na Schillerovu „Pieseň o zvone“). Jednotlivé funkcie sú pomenované podľa častí zvona (zvonový plášť, zvonové klopadlo, zvonové lano) a účastníci spolku sa na stretnutiach oslovujú pomenovaniami odvodenými od častí zvona. Tento formatívno-historický projekt je skôr negatívny. Spočíva v tom, že politika je ako oblasť novej integrácie sociálnych oblastí praxe vylúčená, podobne ako náboženstvo. Zostáva len literatúra a najmä poézia. Spoločensko-historický projekt siaha od vysokej šľachty cez dvorných akademikov až po hudobníkov, maliarov a literátov (schéma 2).

<i>sociálno-historická os</i>	<i>spektrum členov spolku „Die Glocke“</i>
vládnuci monarcha	
korunný princ (následník trónu)	Karl von Württemberg
vysoká šľachta (nie vládnuca, ale s funkciami ministra, dvorného maršala, pobočníka korunného princa atď.)	Hugo zu Hohenlohe-Oehringen Felix zu Hohenlohe-Oehringen gróf Neipperg, gróf Taube
vysozí, nearistokratickí dvorskí hodnostári (prijímaní na dvore; napr. sekretár korunného princa alebo knihovník a predčítač vládnuceho panovníka): lekári, architekti, riaditelia bánk, inžinieri (v kombinácii s dvorskými úradmi a/alebo titulmi ako „osobný lekár“ alebo „radca“)	F. W. Hackländer Franz Dingelstedt vrchný lekársky radca v. Hardegg riaditeľ banky v. Sick stavebný radca Friedrich Leins Ing. Carl Etzel
spisovatelia hudobníci maliari	Hackländer, Dingelstedt, Emanuel Geibel Franz Liszt H. Rustige, J. B. Zwecker
strední a nižší úradníci	
malí obchodníci	
remeselníci, malí živnostníci	

Schéma 2: Spoločensko-historický projekt spoločnosti „Die Glocke“
(Parr 2000, 25)

Nestačí však predstaviť „Die Glocke“ len ako triedny kompromis. Veď časti zvona a všetky činnosti s ním spojené neposkytujú len pictura pre všetky funkčné miesta spoločnosti, každého jednotlivého člena a špecifický slovník spoločnosti. Ako celkový obraz združenia poskytuje pictura „zvona“ aj diskurzívnu integráciu nositeľa, ako

i formatívno-historickej osi: všetci členovia a všetky ich činnosti, akokoľvek odlišné, sa stávajú časťami nadradeného celku, „zvona“. Prostredníctvom symboliky teda vzniká integrálne spoločenské telo.

Druhým príkladom je štrasburský „Stürmerkreis“, nazývaný aj „Das jüngste Elsaß/ Stürmerkreis“ (schéma 3), ktorého cieľom okolo roku 1900 bolo vytvorenie formatívno-historického projektu literatúry, filozofie, maliarstva a politiky pod hlavičkou atribútu „mladý“, pričom sa vzťahoval na sémanticky „mladý“ spoločensko-historický projekt zahŕňajúci na jednej strane sféru vysokých úradníkov a na druhej strane študentov a žiakov. Integrujúcimi kolektívnymi symbolmi sú tu „búrka“, „leto“, „oheň“ a „jar“, t. j. symboly, ktoré sa môžu vzťahovať na „mladosť“.

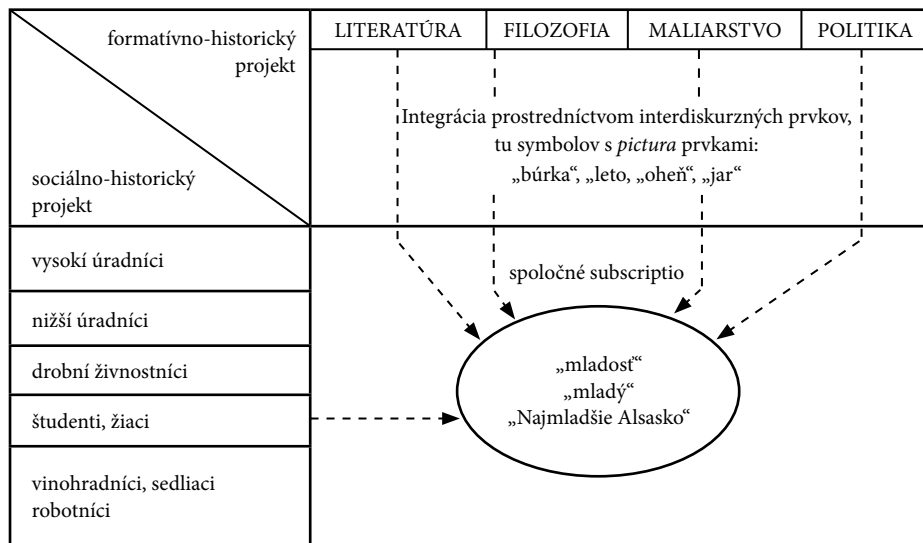

Schéma 3: Spoločensko-historický projekt a integrácia združenia „Das jüngste Elsaß“ prostredníctvom kolektívnych symbolov (Parr 2000, 20)

Tak združenie „Die Glocke“, ako aj „Das jüngste Elsaß“ majú tendenciu byť elitárskymi projektmi s veľmi obmedzenou spoločensko-historickou osou. Naproti tomu združenie „Charon“ (schéma 4) lyrika Otta zur Lindeho, ktorý v rokoch 1903 až 1922 v Berlíne realizoval takmer „sociálnodemokratický“ verejný projekt siahajúci od učiteľov ľudových škôl, umelcov a študentov až po manželku drožkára, prenajímateľku izieb a vyšivačku, je úplne iné, pričom na formatívno-historickej osi sa poézia, filozofia a náboženstvo spájajú do integrálnej veličiny označenej ako „život“.

V priesečníku formatívno-historických a sociálno-historických stratifikácií, ako ukázali príklady literárno-kultúrnych spolkov, sa nachádzajú interdiskurzívne ponuky asociácie, respektíve mentálnej účasti a formovania individuálnych i kolektívnych identít. Práve použité kolektívne symboly, heslá a integračné projekty definujú atraktivitu príslušných ponúk.

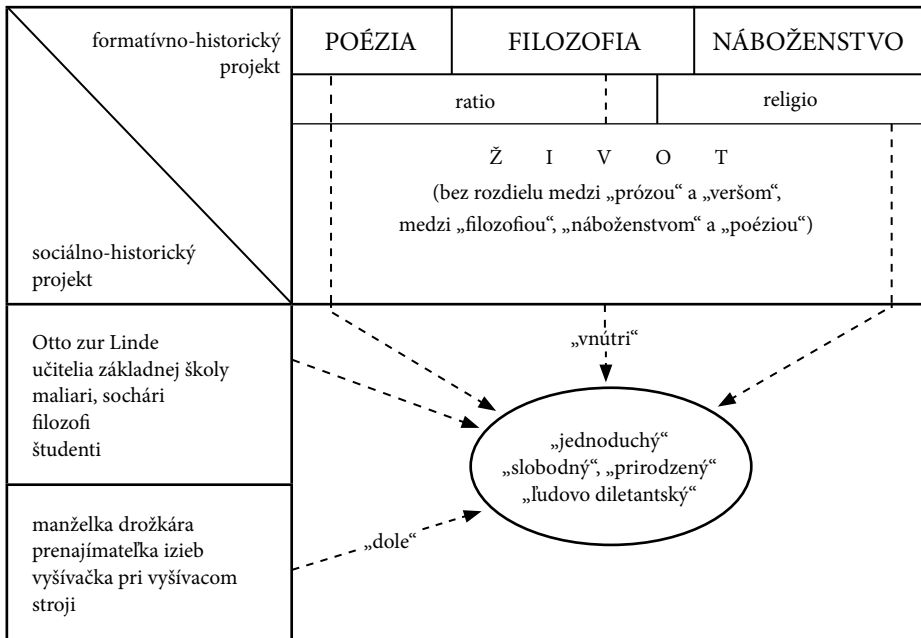

Schéma 4: Projekt „Charon“ (Parr 2000, 45)

VZOROVÁ ANALÝZA 3: FORMOVANIE IDENTÍT AKO (INTER)DISKURZNÝ PROCES

V otázke formovania identity (identít) prístupy založené na teórii diskurzov predpokladajú „prioritu diskurzu a jeho ‚my‘“ pred „individuálnymi interaktérmi“ (Link 1999, 19; porov. aj Link 2005). Ide o diskurzne pozície, ktoré kultúry a interdiskurzy v nich cirkulujúce uchovávajú, konkrétne ide o pozície (afektívnej) prítlačnosti, s ktorými sa jednotlivci môžu spájať, a tak vytvoriť sociálne telo s istou „súdržnosťou“ – teda aj s potenciálom identity.⁶ Takáto asociácia, respektíve takýto *socius* vzniká tým, že sa jednotlivci naviažu na pozície, ktoré sú pre nich v rámci systému diskurzov príslušnej kultúry atraktívne. Jednota či identita takéhoto socia teda nie je ničím iným než diskurznom (semiotickou a predovšetkým jazykovou) jednotou, prostredníctvom ktorej sa konkrétni jednotlivci spájajú vždy iným spôsobom, aby vytvorili rovnako odlišné asociácie, teda rovnako odlišné sociálne telá. V neposlednom rade je to tá jednota, ktorá ukazuje, ako z interdiskurzov a ich prvkov vzniká identita.⁷

Aby sme si tento proces trochu priblížili, fungovanie systému diskurzov si možno podľa Jürgena Linka najlepšie predstaviť ako stroj na reprodukciu diskurzov a diskurznych pozícií, ktoré ľudia v nich a s nimi zaujímajú, ako stroj, „ktorý môže spočiatku ‚bežať‘ nezávisle od konkrétnych, individuálnych interaktérov“. Tento „systém diskurzov“ ako stroj má teraz pre jednotlivcov atraktívne rozhrania v podobe ponúkaných diskurznych pozícií. V tomto procese sú jednotlivci pomerne zameňiteľní, pretože ich „vhodnosť“ nevyplýva z charakterových vlastností, ale z „miery kompatibility ich jazykovej, diskurznej a subjektívnej [...] ‚socializácie‘“ s príslušnou diskurznomu pozíciou (Link 1999, 19).

Literatúra ako vysoko interdiskurzívny špeciálny diskurz ponúka formovanie identít mnohými spôsobmi; to platí najmä vtedy, keď sa preberajú celé zhluky interdiskurzívnych prvkov (nielen kolektívnych symbolov) z každodenného života alebo z mediálno-politických kontextov (por. Parr 2011), ďalej sa spracúvajú a možno aj koherentne hodnotia, čím vznikajú diskurzívne pozície, ku ktorým sa následne môžu asociovať individuálne aj kolektívne subjektivity.

Ako to vyzerá v konkrétnom prípade, si ukážeme na niektorých novších textoch autora z Porúria Franka Goosena, ktoré vznikli v rokoch 2008 až 2012, teda v čase, keď konštrukcie identity zažívali v Porúri rozmach. Medzi tieto texty patria predovšetkým zväzok *Radio Heimat. Geschichten von zuhause* (Rádio vlast. Príbehy z domova) z roku 2009, ktorý zhromažďuje poviedky z tohto regiónu, zväzok *Weil Samstag ist. Fußballgeschichten* (Pretože je sobota. Príbehy o futbale) z roku 2008 a román *Sommerfest* (Letná párty) z roku 2012, ktorého názov odkazuje na rok hlavného mesta kultúry a zároveň na futbalovú letnú rozprávku z roku 2006.⁸ Tieto texty majú za úlohu ponúknuť rozhrania, t. j. atraktívne diskurzívne prvky pre formovanie porúrskej identity (tých, ktoré zahŕňajú celý región, ale aj takých, ktoré sa vzťahujú len na jedno mesto, napríklad Bochum) a kumulovať takéto diskurzívne znaky identity. Napríklad jedna z poviedok v zborníku *Radio Heimat* sa začína nasledovne:

Keď neviem, ako ďalej, vyrazím z mesta po ulici Alleestraße v Bochume, prejdem okolo areálu „City West“, kde stojí aj Jahrhunderthalle [Hala storočia], na úrovni výškovej budovy Kruppovej administratívy odbočím doľava na Kohlenstraße, potom okolo zvyškov bývalej štvrte Heusnerviertel opäť odbočím doprava, kde sa vedľa škvarového ihriska klubu SV Germania rozprestiera areál záhradkárskej oblasti Engelsburg e. V. (2009, 23)

Na inom mieste sa píše:

Porúrie má mnoho výhod: nenájdete tu FC Bayern, na každých sto obyvateľov pripadá najmenej dvadsať stánok s hranolkami, a aj keď záhradka v záhradkárskej oblasti a karí klobása boli vynájdené v Berlíne, používanie jedného a konzumácia druhého sa v tejto oblasti stali prirodzenou súčasťou vysokej kultúry.

Najväčším plusom pre kvalitu života [...] je však „Trinkhalle“ alebo „Selterbude“ [kiosk s nápojmi, cukrovinkami, cigaretami, lósmi...], skrátene: búda [...]. (73)

Vonkajší, geografický rámec v Goosenovom diele tak tvoria „predstavy regionalizácie orientované na pôvod a domovinu“ (Amann 2016, 39), prostredníctvom ktorých sa jadro Porúria medzi Duisburgom a Dortmundom konštituuje ako vlast, spočiatku vymedzením zvonka. To, čo potom na minimálnom priestore ako zostatkové územie tvorí centrum domoviny a identity s názvom „Porúrie“, sa v románe *Sommerfest* odvíja ako retrospektíva vlastného dospievania obohatená o špecifiká Porúria ako „mojej generácie“ alebo „môjho regiónu“, a to ako domoviny a s ňou späté identity, pre ktorú sa Mníchov a Bavorsko stávajú najvzdialenejšou perifériou, podobne ako New York: „všetko je to na jedno kopyto“ (2012, 276).

Už základná štruktúra textov predstavuje regionálne, lokálne a generačne špecifické ponuky na formovanie subjektu a s tým späté napojenie na tú či onú diskurzívnu pozíciu.

Toto geografické vymedzenie územia na formovanie identity pozitívne spojenej s Porúriem je *historizované* aj v Goosenových textoch. Napríklad poľský pôvod obyvateľov Porúria ako reziduálny naratív odkazujúci na skoršie obdobia je takmer dokladom existencie „baníckej aristokracie“, ktorá sa môže ohliadať najmenej na tri porúrske generácie, čím je regionálne a kultúrne konsolidovaná. To vysvetľuje, prečo je jednou z postáv takmer všetkých Goosenových textov postava starej matky (v porúrskej nemčine „Omma“), pretože práve ona zaručuje diachrónne rozpätie troch generácií a s ním kontinuitu, t. j. „Püttadel“ (banícku aristokraciu), bez toho, aby bolo potrebné vynaložiť väčšie naratívne úsilie. Preto neprekvapuje, že dielo *Sommerfest* je explicitne venované babičke „Für Omma“ (7).

Príklad „babičky“ taktiež ukazuje, že aplikácia takýchto diskurzívnych parciel disponovateľných v literatúre funguje aj v reálnom živote. Keď Bettina Böttinger 10. júla 2017 navštívila Franka Goosena v jeho dome v rámci relácie WDR *Böttingers Bücher* (Böttingerovej knihy), Goosen zámerne využil diskurzívny efekt „Omma“ a moderátorka najprv predstavil svoju babičku, ktorá slúžila ako korunná svedkyňa autorovej kariéry i jeho koreňov v rodnom Porúri; nasledovala Goosenova futbalová pivnica a návšteva hostinskej v jeho obľúbenej krčme.

Napokon, miesta, inštitúcie a budovy typické pre Porúrie sú ponukou pre formovanie identity. Patrí k nim cechový dom v radovej zástavbe, v ktorom rodina žije už niekoľko generácií, miestne futbalové ihrisko, na ktorom sa hrali ako chlapci, záhradka s altánkom, kde došlo k prvému sexu, a piváreň, v porúrskom žargóne nazývaná jednoducho „Bude“ (búda).

Aby bolo možné previesť všetky tieto diskurzívne rozhrania, respektíve atraktory do koherentného naratívu, sú v románe *Sommerfest* spriahnuté s charaktermi vystupujúcich postáv; predovšetkým s postavou protagonistu, ktorý opustil Porúrie a teraz sa opäť vracia do svojho revíru. Tematicky je román orientovaný na rozprávanie o návrate márnotrátneho syna a s tým súvisiacim rozpadom nukleárnej rodiny. U Goosena je týmto synom Stefan Zöllner, ktorý prichádza z Mníchova, kde „pracuje ako herec s nevelkým úspechom“ a „zaplietol sa so ženou z týchto kruhov“, ktorá sa mu odcudzila. V lete 2010 sa „vracia do svojho domova v Porúri, aby po smrti svojho strýka“ (Amann 2016, 39) rýchlo predal dom svojich rodičov, typický porúrsky dom v radovej zástavbe.

K tomu však nedôjde, keďže je teritoriálne a tiež kultúrne opäť začlenený do starého domova, starého kruhu priateľov a tiež novo zaľubený do bývalej priateľky, a tak Mníchov a tamojšia partnerka ustupujú stále viac do úzadia a nakoniec nemajú šancu proti domovine a identite „Porúria“ v spojení so staronovou láskou. Žijúc v Mníchove, kde sa z regionálnej perspektívy svojich starých priateľov odcudzil, sa Stefan opäť učí byť Porúrcanom. Zamýšľa sa nad používaním jazyka a postupne sa znovu napája na regionálne diskurzívne markery identity, ktoré Goosen starostlivo kultivuje ako skutočný predmet svojho románu: záhradný altánok, kiosk, futbalový klub a miestne futbalové ihrisko.

Goosenove postavy týmto spôsobom stvárnajú proces asociácie s (pre nich atraktívnym) diskurzívny rozhraním nazývaným „Porúrie“, ako aj formovanie s ním spojenej identity Porúria, proces, ktorý môžu čitatelia sledovať ako diskurzívnu asociáciu

s Porúriím, aj keď možno narušenú rozdielom medzi fikciou a realitou. Goosenova tendencia k ironickému tónu otvára možnosť prepínania medzi emfatickou (príjímajúcou celú diskurzívnu ponuku) a hravejšou porúrskou identitou (obsahujúcou odstup).

Je to napríklad vtedy, keď je futbal Porúria úzko prepojený s inými oblasťami individuálneho alebo spoločenského života alebo je do týchto oblastí premietaný: futbal sa analogizuje s blížiacim sa narodením vlastného dieťaťa („Ak nastávajúci otec položí ruku na brucho svojej manželky vo vysokom stupni tehotenstva a cíti kopa nec následníka trónu, nemôže si pomôcť, hovorí: „Kumma, der flankt! [Pozrimeže, centruje!]“; Goosen 2008, 7), futbal sa analogizuje so sexom (akurát pred výkopom dôležitého zápasu priateľka napokon podľahne „ponuke na vyhrotený boj telo na telo“, 26 – 27, takže protagonista sa dostane do vážnych problémov), s medicínou („Pred deviatimi týždňami mu lekár povedal, že jeho krvný obraz je približne rovnaký ako u VfL Bochum“, 89), s rodinou (deti dostávajú krstné mená známych futbalistov, 7) a tak ďalej. Takto takmer neexistuje oblasť života, ktorá by nemala niečo spoločné s futbalom, takže Goosenovu ponuku identity v Porúrii prostredníctvom futbalu možno zhrnúť takto: „Futbal vstúpil do nášho genómu medzi Duisburgom a Unnou, medzi Recklinghausenom a Hattingenom; naša dvojité špirála sa neskladá zo sekvencií aminokyselín, ale z pravej kože (144 n.).

Z toho všetkého je zrejmé, ako intenzívne Goosen pracuje s celým arzenálom diskurzívnych prvkov, ktoré vo svojom súhrne vytvárajú „silnú“ ponuku na pripojenie sa k identite Porúria a na jej formovanie. To však vôbec nevylučuje iné formy napájania v iných kontextoch alebo oblastiach života, t. j. iné individuálne a kolektívne identity.

PRACOVNÉ KROKY ANALÝZY INTERDISKURZOV

Na záver stručne zhrnieme niektoré možné štandardné pracovné kroky analýzy interdiskurzov.

Práca s teóriou interdiskurzov vždy predpokladá ako prvý krok rekonštrukciu toho systému diskurzov alebo diskurzívnej formácie, do rámca ktorej sa má analyzovaný text (alebo iný mediálny či v najširšom zmysle kultúrny objekt) vo svojej špecifickej situovať. Táto rekonštrukčná práca môže zahŕňať celú škálu špeciálnych diskurzov a interdiskurzov danej doby alebo len použitie jedného diskurzívneho prvku, napríklad jedného kolektívneho symbolu (k symbolu „balónu“ por. exemplárne Link 1988). Konkrétne otázky, ktoré si tu treba položiť, sú nasledovné: a) Ktoré spoločenské podoblasti (a ktoré disciplíny na úrovni vedy) sú zapojené, keď sa diskurzy iniciujú a následne spoločensky distribuujú? b) Ktoré špeciálne diskurzy a/alebo interdiskurzy sú dominantné a ktoré skôr okrajové? c) Ktoré vymedzenia voči iným diskurzom možno pozorovať?

V druhom kroku treba potom podrobne sledovať toto formovanie a pýtať sa: a) Ako vyzerá integrácia praxe (formatívno-historický projekt) v danom prípade? b) Ktoré opakujúce sa prvky diskurzu (výrazy, rečové parcely, argumentácie) možno zistiť? c) Ktoré interdiskurzívne prvky (napr. kolektívne symboly) zohrávajú úlohu? d) Aké funkcie preberajú? To všetko vždy predpokladá empirickú zložku, pretože

interdiskurzne zákonitosti – podobne ako vnútorné pravidlá formovania diskurzov, ktoré primárne skúmal Foucault – sa stávajú viditeľnými až pri opakovaných výskytach.

A napokon v *tretom* kroku by sa mal zrekonštruovať projekt publika, ktorý je spojený s formatívnym projektom: a) Ako vyzerá projekt publika, ktorý sleduje príslušnú horizontálnu integráciu praktík? b) Ktoré výseky sociálno-spoločenskej stratifikácie sú zamýšľané ako publikum? c) Aký je vzťah integračného projektu k palete diskurzov danej doby? Potvrďuje ju? Navrhuje nejakú alternatívu? Predstavuje akýsi puč alebo kultúrnu revolúciu? d) Okrem toho sa v súvislosti s interdiskurzívnymi prvkami použitými v danom prípade, treba pýtať, či sú použité koherentne, napríklad ich prepojením s konštantnými hodnoteniami. V tom prípade by sme tento špecifický, koherentný spôsob využívania kultúrnej zásobárne interdiskurzívnych prvkov mohli nazvať jednotnou „diskurzívnou pozíciou“, ktorú možno zaujať v interdiskurze a prostredníctvom interdiskurzu kultúry, a to individuálne, ako aj kolektívne. e) Odtiaľto sa môže odvíjať interdiskurzívo-teoretická alternatíva k teoreticky nie vždy presvedčivému konceptu ideológie a rovnako sa môže skúmať spojenie medzi textami, diskurzívnymi pozíciami a (čitateľským) publikom. f) A v neposlednom rade by sa myšlienka intervencie mala využiť na to, aby sme sa pýtali na možnosti strategického kontradiskurzívneho využitia interdiskurzívnych prvkov: Ktoré kolektívne symboly sa dajú diskurzívo využiť „proti srsti“? Aké iné diskurzíve pozície možno nimi zaujať?

To všetko sú možnosti analýzy interdiskurzov a možno dokonca štandardné kroky, tým sa však analýza interdiskurzov v žiadnom prípade nevyčerpáva.

Z nemčiny preložil Roman Mikuláš.

POZNÁMKY

- ¹ Pozn. prekladateľa: Hoci sa v slovenskom filozofickom diskurze zaužíval pojem *vedenie*, v kontexte tejto štúdie som sa rozhodol používať pojem *poznanie*.
- ² K interdiskurzívnemu charakteru literatúry porovnaj Link 1983 a 1988, k teórii interdiskurzu Parr 2020b.
- ³ Príslušná literatúra je uvedená v Parr – Thiele 2010.
- ⁴ Na rozdiel od nezanedbateľnej časti lingvistického výskumu metafor sa teória/analýza kolektívnych symbolov nezaobera jemným rozlišovaním typov jazykových obrazov, ale, naopak, modelom myslenia, ktorý ich do veľkej miery zahŕňa.
- ⁵ Táto časť nadväzuje na Parr 1998.
- ⁶ V jednotlivých pasážach sa odvolávam na Parr 2009b.
- ⁷ Porovnaj príklad zjednotenia Nemecka Parr 2005.
- ⁸ Táto časť nadväzuje na Parr 2021.

LITERATÚRA

- Amann, Wilhelm. 2016. „Transformationen von Regionalität in wissenschaftlichen und literarischen Diskursen.“ In *Theorien, Modelle und Probleme regionaler Literaturgeschichtsschreibung*, ed. Britta Caspers – Dirk Hallenberge – Werner Jung – Rolf Parr, 31 – 41. Essen: Klartext.
- Brieler, Ulrich et al. 1986. „Gramsci, Foucault und die Effekte der Hegemonie.“ *kultuRRvolution: zeitschrift für angewandte diskurstheorie* 11: 61 – 66.
- Caspers, Britta – Dirk Hallenberger – Werner Jung – Rolf Parr. 2019. *Ruhrgebietsliteratur seit 1960. Eine Geschichte nach Knotenpunkten*. Stuttgart: J. B. Metzler.
- Foucault, Michel. 1973. *Archäologie des Wissens*. Frankfurt nad Mohanom: Suhrkamp.
- Goosen, Frank. 2008. *Weil Samstag ist. Fußballgeschichten*. Frankfurt nad Mohanom: Eichborn.
- Goosen, Frank. 2009. *Radio Heimat. Geschichten von zuhause*. Frankfurt nad Mohanom: Eichborn.
- Goosen, Frank. 2012. *Sommerfest. Roman*. Kolín nad Rýnom: Kiepenheuer & Witsch.
- Juvan, Marko. 2022. „The Essay and Interdiscursivity: Knowledge between Singularity and Sensus Communis.“ *World Literature Studies* 14, 4: 48 – 59. DOI: <https://doi.org/10.31577/WLS.2022.14.4.4>.
- Link, Jürgen. 1983. *Elementare Literatur und generative Diskursanalyse (mit einem Beitrag von Jochen Hörisch und Hans-Georg Pott)*. Mníchov: Fink.
- Link, Jürgen. 1988. „Literaturanalyse als Interdiskursanalyse. Am Beispiel des Ursprungs literarischer Symbolik in der Kollektivsymbolik.“ In *Diskurstheorien und Literaturwissenschaft*, ed. Jürgen Fohrmann – Harro Müller, 284 – 307. Frankfurt nad Mohanom: Suhrkamp.
- Link, Jürgen. 1999. „As-Sociation und Interdiskurs.“ *kultuRRvolution: zeitschrift für angewandte diskurstheorie* 38/39: 13 – 22.
- Link, Jürgen. 2003. „Zur Frage, was eine kulturwissenschaftliche Orientierung der Literaturdidaktik ‚bringen‘ könnte.“ *kultuRRvolution: zeitschrift für angewandte diskurstheorie* 45/46: 71 – 78.
- Link, Jürgen. 2005. „Warum Diskurse nicht von personalen Subjekten ‚ausgehandelt‘ werden. Von der Diskurs- zur Interdiskurstheorie.“ In *Die diskursive Konstruktion von Wirklichkeit. Zum Verhältnis von Wissenssoziologie und Diskursforschung*, ed. Reiner Keller u.a., 77 – 99. Konstanz: Konstanz University Press.
- Link, Jürgen. 2006. *Versuch über den Normalismus. Wie Normalität produziert wird*. 3., doplnené a prepracované vydanie. Göttingen: Vandenhoeck & Ruprecht.
- Link, Jürgen – Link-Heer, Ursula. 1990. „Diskurs/Interdiskurs und Literaturanalyse.“ *LiLi: Zeitschrift für Literaturwissenschaft und Linguistik* 20, 77: 88 – 99.
- Link, Jürgen – Parr, Rolf. 2005. „Semiotik und Interdiskursanalyse.“ In *Neue Literaturtheorien. Eine Einführung*, ed. Klaus-Michael Bogdal, 108 – 133. Göttingen: Vandenhoeck & Ruprecht.
- Mikuláš, Roman. 2021. „Zur Poietischen Funktion von Analogien und Metaphern im interdiskursiven Blickpunkt der Transplantationsmedizin.“ *World Literature Studies* 14, 4: 117 – 130. DOI: <https://doi.org/10.31577/WLS.2021.13.4.10>.
- Parr, Rolf. 1994. „Charon, Charontiker, Gesellschaft der Charonfreunde. Aspekte eines Modells zur Beschreibung literarisch-kultureller Gruppierungen um 1900.“ *Zeitschrift für Germanistik* 3: 520 – 532.
- Parr, Rolf. 1998. „Tacho. km/h. Kurve. Unfall. Körper. Erich Maria Remarques journalistische und kunstliterarische Autofahrten.“ In *Erich Maria Remarque. Leben, Werk und weltweite Wirkung*, ed. Thomas F. Schneider, 69 – 90. Bramsche: Universitätsverlag Rasch.
- Parr, Rolf. 2000. *Interdiskursive As-Sociation. Studien zu literarisch-kulturellen Vereinen, Gruppen und Bündeln zwischen Vormärz und Weimarer Republik*. Tübingen: Niemeyer.
- Parr, Rolf. 2005. „Identity in Difference: Collective Symbols and the Interplay of Discourses in the Two German Unifications.“ In *Germany's Two Unifications. Anticipations, Experiences, Responses*, ed. Ronald Speirs und John Breuilly, 76 – 100. Londýn – New York: Lang.
- Parr, Rolf. 2006. „Sowohl als auch‘ und ‚weder noch‘. Zum interdiskursiven Status des Essays.“ In *Essayismus um 1900*, ed. Wolfgang Braungart – Kai Kauffmann, 1 – 14. Heidelberg: Winter.
- Parr, Rolf. 2009a. „Diskursanalyse.“ In *Methodengeschichte der Germanistik*, ed. Jost Schneider, 90 – 107. Berlín: De Gruyter.

- Parr, Rolf. 2009b. „Wie konzipiert die (Inter-)Diskurstheorie individuelle und kollektive Identitäten? Ein theoretischer Zugriff, erläutert am Beispiel Luxemburg.“ *Forum für Politik, Gesellschaft und Kultur* 289: 11 – 16.
- Parr, Rolf. 2011. „Medialität und Interdiskursivität.“ In *Medien des Wissens. Interdisziplinäre Aspekte von Medialität*, ed. Georg Mein – Heinz Sieburg, 23 – 42. Bielefeld: transcript Verlag.
- Parr, Rolf. 2014. „Fußball-Symbole, oder: Mit Fußball über andere Dinge reden.“ In *Was Fußball macht. Zur Kultur unseres Lieblingsspiels*, ed. Susanne Catrein – Christof Hamann, 27 – 46. Göttingen: Steidl.
- Parr, Rolf. 2018. „Synchrone Manifestationen diachroner Interkulturalität in Ruhrgebietsromanen.“ In *Diachrone Interkulturalität*, ed. Eva Wiegmann, 189 – 204. Heidelberg: Winter.
- Parr, Rolf. 2020a. „Interdiskurstheorie/Interdiskursanalyse.“ In *Foucault-Handbuch. Leben – Werk – Wirkung, 2.*, prepracované a rozšírené vydanie, ed. Clemens Kammler – Rolf Parr – Ulrich-Johannes Schneider, 234 – 237. Stuttgart: J. B. Metzler.
- Parr, Rolf. 2020b. „Diskurs.“ In *Foucault-Handbuch. Leben – Werk – Wirkung, 2.*, prepracované a rozšírené vydanie, ed. Clemens Kammler – Rolf Parr – Ulrich-Johannes Schneider, 274 – 277. Stuttgart: J. B. Metzler.
- Parr, Rolf. 2021. „Identität oder Identitäten? Interdiskurstheoretische Überlegungen am Beispiel von Frank Goosen und der Ruhrgebietsliteratur.“ In *Identitätskonzepte in der Literatur*, ed. Hermann Gätje – Sikander Singh, 37 – 50. Tübingen: Narr Francke Attempto.
- Parr, Rolf – Matthias Thiele. 2010. *Link(s). Eine Bibliographie zu den Konzepten „Interdiskurs“, „Kollektivsymbolik“ und „Normalismus“ sowie einigen weiteren Fluchtlinien. Jürgen Link zum 65. Geburtstag.* 2., rozšírené vydanie. Heidelberg: Synchron.
- Remarque, Erich Maria. [1938] 1991. *Drei Kameraden. Roman.* Kolín nad Rýnom: Kiepenheuer & Witsch.
- Remarque, Erich Maria. 2005. *Traja kamaráti.* Prel. Nora Krausová. Bratislava: Petit Press.
- Schimmang, Jochen. 2011. *Neue Mitte.* Mníchov: Edition Nautilus.

Interdiscourse theory: Theoretical framework – operationalization – examples of analysis

Interdiscourse theory. Interdiscourse analysis. Collective symbolism. Formative-historical project. Social-historical project. Identity formation. Michael Foucault. Jürgen Link. Erich Maria Remarque. Frank Goosen.

In the first part, this article introduces the approach of interdiscourse theory or interdiscourse analysis as it has been developed since the early 1980s at the universities of Bochum, Dortmund, and Duisburg-Essen in literary and cultural studies. In the more detailed second part, three examples are given to show how interdiscourse analysis can be applied in literary and cultural studies. It proceeds from the small to the large, from the simple to the complex, from the analysis of individual interdiscursive elements to that of entire literary-cultural groupings, and from there to the question of how individual and collective identities can be thought from the perspective of interdiscourse theory. It concludes with a brief summary of possible steps in an interdiscourse analysis of the kind presented here.

Prof. Dr. Rolf Parr
Germanistik (Literatur- und Medienwissenschaft)
Fakultät für Geisteswissenschaften
Universität Duisburg-Essen
Universitätsstr. 11
45141 Essen
Deutschland
rolf.parr@uni-due.de
<https://orcid.org/0000-0002-4444-3730>